

M. de Vroede, A. Hermans, ed., *Vijftig jaar Chiroleven 1934-1984. Aspecten uit verleden en heden van een jeugdbeweging* (Kadoc jaarboek 1984; Leuven: Universitaire Pers Leuven, 1985, 287 blz., Bf750,-, ISBN 90 6186 183 7).

Voorliggend jaarboek van het Leuvense Kadoc (Katholiek documentatie- en onderzoekscentrum) biedt de neerslag van het colloquium 'Vijftig jaar Chiroleven, 1934-1985', dat op 24 november 1984 werd georganiseerd. Zoals het colloquium schenkt de bundel niet alleen aandacht aan het ontstaan en de groei van de Chirojeugd, maar komen er ook diverse aspecten van de actuele problematiek inzake jeugdwerk in Vlaanderen aan bod. Dit verklaart meteen ook de tweedeling van het boek: 1 studies over aspecten uit de voorgeschiedenis en uit de ontwikkeling van de Chirojeugd, en 2 bijdragen over de problematiek van de actuele beweging. Twee artikelen aangaande wetenschappelijk onderzoek betreffende Chirojeugd ('Patronaten en Chirojeugd. Status quaestionis van het onderzoek', door W. Baeten en 'De periodieken van de jeugdbeweging in België', door M. de Vroede) sluiten samen met drie registers het geheel af.

De Chirojeugdbeweging (zogenoemd naar het Christusembleem — de 'chi-ro' van Christus — op vaandels en uniform) wortelt in de negentiende-eeuwse 'patronaten' die vanuit de bezorgdheid om de arbeidersklasse op een hoger zedelijk peil te brengen en de volkskinderen te beschermen probeerden de arbeiderskinderen hun kindzijn te laten beleven. Deze patronaten hebben het katholieke jeugdwerk in Vlaanderen een basisstructuur gegeven en zijn in het geheel genomen de onmiddellijke voorgangers van de jeugdbeweging die tot 1966 'Chirojeugd. Verbond der Vlaamse Patronaten' heette. In drie bijdragen peilt A. Hermans achtereenvolgens naar het pedagogisch concept en de doelstellingen der 'Negentiende-eeuwse patronaten: 'beschermplaatsen' voor volkskinderen', naar 'Nieuwe 'kaders en vormen' in de tussenoorlogse patronaten' en naar 'Krachtlijnen in de doelstellingen van Chirojeugd (tot medio jaren '60)'. Vanuit de verscheidenheid der jeugdwerken en onder de invloed van de Katholieke Actie ontwikkelde zich een eigen jeugdbeweging die vooral na de tweede wereldoorlog een heel specifiek karakter kreeg. Door zich tot alle kinderen uit de parochie te richten was de Chirojeugd geen standsbeweging zoals vele Katholieke Actiebewegingen, zij wilde in tegendeel een jeugdbeweging zijn waarin de kerk aan de eigentijdse noden van de jeugd tegemoet kwam, geconcentreerd rond pedagogische groeiemotieven als blijheid, kranigheid en kameraadschap die het Chiroideaal concretiseerden.

De door A. Hermans geschetste pedagogische ontwikkeling van de patronaten wordt door L. Vos op een zeer verhelderende wijze gesitueerd binnen de specifiek Belgische problematiek van de zich ontwikkelende Katholieke Actie. In zijn bijdrage 'Het dubbelspoor van de Katholieke Actie tijdens het interbellum' gaat Vos in op de concrete gevolgen van de wrijvingen tussen de gespecialiseerde standsgebonden Katholieke Actie en de visie van Jos Cleymans, landsbondsproost van de patronaten, die vanaf 1932 ijverde voor een 'zuivere' (dit is zonder politieke of sociale 'nevendoelen') Katholieke Actie waarbij het patronaat de ontmoetingsplaats zou zijn van jongeren uit verschillende sociale lagen. Het bestaansrecht der patronaten met een eigen werking binnen het Jeugd verbond voor katholieke actie werd dan ook in het oktobernummer van 1934 van het blad *Het Katholiek Patronaat* duidelijk geaffirmeerd; tegelijk werd voor het katholiek patronaatswerk een nieuwe richting aangegeven. Terecht merkt L. Vos op dat de 'nieuwe methodiek' in het programmatisch artikel 'Nieuw Leven' uiteindelijk niet zo nieuw was. Zij werd reeds flink toegepast in scouting, in de vernieuwde socialistische jeugdbeweging en in verscheidene 'succesrijke en kleurige katholieke jeugdbewegingen in Nederland'.

Om een goed overzichtsartikel te schrijven over de geschiedenis van de Chiro tussen 1945 en 1984 is wellicht nog niet genoeg vooronderzoek verricht, maar de bundel belicht wél enkele interessante fasen uit die periode. Belangrijk is het onderzoek van M. Depaepe over 'De Kroonwacht: een jeugdwerk voor meisjes in West-Vlaanderen na de Tweede Wereldoorlog' waarin de ontwikkeling van een vrij onbekend jeugdwerk voor meisjes (dat in 1965 bij de Chiro aansloot) wordt ontleed. Het was een specifiek Westvlaamse beweging die, in 1943 te Brugge ontstaan, enkel in die provincie actief is geweest. Vanuit de ontstaansgeschiedenis (het patronaat van de Brugse O. L. Vrouweparochie), het aanvankelijk nauwe contact met de Eucharistische Kruistochtbeveging (Averbode) en de optie voor een integraal-christelijke opvoeding kende de Kroonwacht een nagenoeg volledig met de Chirojeugd vergelijkbare evolutie, wat haar dan ook — zeker tussen 1958 en 1965 — meer en meer bij de nationale meisjeschiro deed aanleunen.

Specifiek op de recente ontwikkeling van de Chirojeugd gericht zijn de bijdragen van F. Langerart en L. Schodts over 'Omvang en sociale afkomst van het Chiropubliek' tussen 1945 en 1984, van G. Verhoeven over 'Leidsters en leden in de jaren 1942-1964', van A. Verslyppe over 'Chirojeugd: een antwoord voor jongeren van vandaag' en van C. Leemans over 'Chiro: een bijdrage tot opvoeding. Aanzet tot discussie over de Chiropedagogiek in de toekomst'. Onderzoek naar pedagogische ontwikkelingen in het verleden wordt hier getoetst aan recente ervaringen en studies over actuele problematieken in het jeugdwerk. De maatschappelijke en religieuze dimensie van de jeugdbeweging zijn hier zeker niet de minst belangrijke 'topics' zodat zowel de inhoudsanalyse door M. de Vroede van *Krokant*, het Chiroblad voor veertien- tot zeventienjarigen (januari 1971-september 1981), als de op discussienotities steunende bijdrage 'De religieuze dimensie in de Chiro' en het door discussienotities aangevulde artikel 'Maatschappijgericht werken: ook in Chiro' van Ph. de Aguirre en M. Vansintjan samen een interessant brok religie- en mentaliteitsgeschiedenis vormen. Historisch-pedagogisch boeiend ook zijn de beschouwingen rond de ervaringen met 'gemengde werking' (bijdragen van M. Dierickx en M. Depaepe). Waar traditioneel de katholieke jeugdbeweging, zoals het onderwijs, voor meisjes en jongens apart werd georganiseerd, werd omstreeks 1965 in de Chiro bewust ingegaan op coëducatie en gemengde werking. Op de landdag van 1970 werd dan gekozen voor een Chiro met meisjes en jongens samen. Stilaan zou men zich vanaf dan ook meer uitdrukkelijk met deze specifieke pedagogische optie inlaten.

Een herdenkingsbundel ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van een beweging kan natuurlijk niet voldoende licht werpen op alle facetten van zo'n beweging. Het was evenwel een gelukkige keuze van de samenstellers om zowel het heden als het verleden in dit boek met elkaar te confronteren. Natuurlijk blijft de lezer nog met een aantal vragen zitten. Zo werd bijvoorbeeld te weinig ingegaan op de algemene problematiek van het veranderende kerkbeeld en het anders-gelovig-zijn, met de daaraan gekoppelde conservatieve reactie, na Vaticanum II. Ook de relatie van de Chiro met de andere jeugdbewegingen kwam nauwelijks aan bod. De afzonderlijke bijdragen met betrekking tot de 'Problematiek van de actuele beweging' brengen vanuit diverse invalshoeken wel informatie en evaluatie over de meer recente ontwikkelingen in de Chiro, maar een meer algemene — zij het dan voorlopige — synthese over de periode na de tweede wereldoorlog bleef achterwege. Toch mag men zeggen dat *Vijftig jaar Chiroleven* voor het historisch en het historisch-pedagogisch onderzoek met betrekking tot jeugdwerk en jeugdbeweging in Vlaanderen belangrijke basiselementen aanreikt en interessante gezichtspunten opent.

G. Janssens

M. Hunink, *De papieren revolutie. Het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis 1935-1947* (Amsterdam: Stichting IISG, 1986, xviii + 364 blz., f45,-, ISBN 90 6861 005 8).

De schrijfster is van 1956 tot 1973 bibliothecaresse geweest van het instituut waarvan zij in dit werk de bewogen eerste periode schetst en zij was bovendien met enige van de hoofdfiguren persoonlijk bekend. Als voornaamste van hen komt buiten enige twijfel de economisch historicus N. W. Posthumus (1880-1960) naar voren, de eigenlijke schepper en eerste directeur van het IISG. Hij had het geluk N. de Lieme van de Centrale Arbeiders-, Verzekerings- en Depositobank voor zijn plannen te kunnen winnen en in de persoon van A. Adama van Scheltema-Kleefstra over een figuur met een 'feu sacré' (13) voor de zaak te beschikken. Aan de stichter zelf, die als strikt zakelijk en gesloten van aard gold, was dit heilig vuur waarvan hij bij zijn medewerkster sprak, niet minder eigen, zo moet men wel mede uit het boek van Hunink opmaken (zij gewaagt van de 'ware hartstocht' waarmee hij in deze te werk ging (5)). Het is wel begrijpelijk dat I. J. Brugmans zich eens de vraag stelde wat het socialisme eigenlijk voor Posthumus had betekend en dat hij het antwoord daarop moest schuldig blijven (3). Toch zou men daarmee onrecht doen aan de man die als twintigjarig Amsterdams student door de arbeidersbeweging was gegrepen en die naar Hunink terecht zegt 'de politieke en sociale ideeën van de toenmalige sociaal-democratie ... zijn leven lang zou blijven aanhangen' (3). Uit het Studentenmilieu van 1900 stamden zijn vrienden als de dichter Adama van Scheltema en ook de classicus H. Bolkestein, die in 1935 bestuurslid van het IISG werd (187). Zijn dispuutgenoot Wiessing getuigde van de ook emotionele betrokkenheid van Posthumus bij het socialisme dier dagen. Bij zijn vijftintigjarig hoogleraarsjubileum verklaarde deze zelf dat hij door zijn belangstelling voor het lot van het proletariaat zich aan de geschiedenis van de Leidse lakenindustrie had gewijd, zijn levenswerk op het gebied van de economische geschiedenis. Helaas brengt de schrijfster niet in extenso de tekst van de rede die Posthumus bij de officiële opening van het IISG in 1937 heeft gehouden, want bij deze gelegenheid heeft hij zich over wat naar zijn inzicht het wezen van de sociale geschiedenis was uitgelaten (slechts een fragment is opgenomen op bladzijde 113). Het citaat van de Oostenrijkse anarchisme-kenner Nettelau, wiens collecties het instituut niet zonder enige moeite verwierf, moet zonder meer als een slechte karakteristiek van de persoon van Posthumus worden beschouwd (3).

Posthumus' activiteiten tot het verwerven van archivalia en bibliotheken van Midden-europese socialistische in de jaren na Hitlers machtsgreep waren aan de toenmalige studenten niet geheel onbekend, al konden we van zijn bezoeken aan topfiguren van de Duitse SPD in ballingschap te Praag, aan Karl Kautsky te Wenen en Leo Trotski in Noorwegen niet weten. Met grote voortvarendheid en gepaste behoedzaamheid — ook Berlijn werd nog in maart 1935 door hem bezocht — werden de vaak delicate besprekingen gevoerd en de soms riskante reddingsoperaties geregeld. Een bijzonder belangrijke medewerker daarbij was de Russische mensjewiek B. I. Nikolaevsky, die in emigratie jarenlang correspondent van het Marx-Engels Instituut te Moskou was en tot in de jaren dertig contact daarmee bleef onderhouden (15). In mei 1933 regelde deze reeds de evacuatie van het SPD-archief uit Berlijn naar Frankrijk (54). De verwerving van het Duitse partijarchief (waartoe het Marx-Engels archief behoorde) en dat van Kautsky door het IISG had nog heel wat voeten in de aarde, omdat in 1935 ook het Moskouse instituut als gegadigde opdook en van deze zijde forse bedragen geboden leken te zullen worden. Een omstandigheid die hierbij een rol speelde maar die door Hunink niet wordt gereleveerd, was de toenmalige geneigdheid van leidende